

VERSLAG

CRB 2012 - 0791

De conjunctuur in de papierindustrie
in de tweede helft van 2011 en
de eerste maanden van 2012

Bijzondere raadgevende commissie voor het Papier

**Verslag over de conjunctuur in de papierindustrie
in de tweede helft van 2011 en de eerste maanden van 2012**

**Aanspreekpunt:
Arnaud Joskin
arnaud.joskin@ccecrb.fgov.be**

Inhoudsopgave

1	Conjunctuuranalyse.....	4
1.1	Algemene conjunctuur	4
1.2	Internationale context van de papiersector en de grafische sector	5
1.2.1	De papierindustrie	5
1.2.2	De grafische industrie.....	7
2	Gedetailleerde becijferde analyse van de conjunctuur in de papier- en de grafische sector, meer bepaald in België	9
2.1	Ontwikkeling van de prijzen voor pulp en papier en van de productieprijzen.....	9
2.1.1	Pulpprijzen.....	9
2.1.2	Oud papier.....	10
2.1.3	Papierprijzen.....	12
2.2	Conjunctuurbarometer van de Nationale Bank van België.....	13
2.3	Omzet	15
2.4	Productie.....	16
2.5	Investeringen	18
2.6	Buitenlandse handel	19
2.7	Werkgelegenheid.....	22
3	Bibliografie	27

Lijst grafieken

Grafiek 2-1: NBSK-pulp - bron: FOEX	9
Grafiek 2-2: BKHP-pulp - bron: FOEX	10
Grafiek 2-3: Ontwikkeling van de prijzen van oud papier (gemengd, franco fabriek)	11
Grafiek 2-4: Ontwikkeling van de prijzen van oud papier in de buurlanden en gemiddelde (gemengd, franco fabriek)	11
Grafiek 2-5: Ontwikkeling van de prijzen van oud papier in de buurlanden en gemiddelde (gemengd, franco fabriek) – herziene formule (nieuw indexcijfer voor Frankrijk)	11
Grafiek 2-6: Ontwikkeling van de prijsindexcijfers voor papier	13
Grafiek 2-7: Bezettingsgraad van de productiecapaciteit (in %)	18
Grafiek 2-8: Maandelijks ontwikkeling van het aantal tijdelijke werklozen	25

Lijst tabellen

Tabel 2-1: Ontwikkeling van de bruto-omzet - in miljoenen euro's	16
Tabel 2-2: Pulp- en papierproductie in België (in tonnen) - volledige jaren	17
Tabel 2-3: Pulp- en papierproductie in België (in tonnen) – eerste 3 maanden van het jaar	17
Tabel 2-4: Ontwikkeling van de bruto-investeringen op basis van de maandelijks en driemaandelijks btw-aangiften - in miljoenen euro's	19
Tabel 2-5: Ontwikkeling van de buitenlandse handel in waarde van enkele papierproducten - in miljoenen euro's	21
Tabel 2-6: Ontwikkeling van de uitvoer volgens de btw-statistiek - in miljoenen euro's	21
Tabel 2-7: Ontwikkeling van de buitenlandse handel in waarde van enkele grafische producten – in miljoenen euro's	22
Tabel 2-8: Uitsplitsing van de werknemers naar sector, statuut en bedrijfstak	23
Tabel 2-9: Ontwikkeling van het aantal werknemers naar paritair comité, statuut en geslacht	24
Tabel 2-10: Aantal faillissementen in de papier- en de grafische sector in 2011	26
Tabel 2-11: Aantal faillissementen in de papier- en de grafische sector (eerste 5 maanden 2012)	26

Lijst figuren

Figuur 2-1: Conjunctuurbarometer van de Nationale Bank van België	13
---	----

1 Conjunctuuranalyse

1.1 Algemene conjunctuur

Op wereldvlak en op Europees niveau

Hoewel de wereldeconomie aan de beterhand is, kunnen we nog niet van een echt herstel spreken. Met ongeveer 4% voor China en de VS (NBB) bleek de groei in 2011 groter dan werd gehoopt. Begin 2012 werd evenwel een terugval opgetekend en de vooruitzichten voor de rest van het jaar gaan in dezelfde richting. De wereldeconomieën vertonen grote verschillen en er heerst heel wat onzekerheid over de algemene economische ontwikkeling.

De situatie in de eurozone blijft bijzonder precair, heterogeen en instabiel. Vooreerst veroorzaakt de aanhoudende druk op de schuld van de lidstaten grote onzekerheid over hun financieringscapaciteit. Aangezien alle lidstaten onderling verbonden zijn (één munt, een soevereine schuld die over de Europese banken is verdeeld, handelspartners enz.), hebben de problemen van één lidstaat gevolgen voor de andere. Voorts hebben de Europese begrotingseisen sommige landen ertoe aangezet besparingsmaatregelen te nemen die op korte termijn de Europese economische toestand aantasten. Bepaalde landen uit het Middellandse Zeegebied staan er daardoor slecht voor. Daarbij komt in de eurozone nog een bijzonder hoge werkloosheidsgraad van gemiddeld meer dan 10% in 2011 en 11% in 2012 (Eurostat). Ook hier heerst er een grote verscheidenheid. De landen met de hoogste werkloosheidsgraad (zoals Spanje, Griekenland en Ierland) zijn ook die met de minste overheidsmiddelen om hun economie op korte termijn te stimuleren. De financiering van de lidstaten, maar ook van de andere economische actoren, blijft een cruciale materie voor het economische herstel in Europa. Ondanks de herfinancieringsinspanningen van de Europese banken, m.n. via de bodemtarieven van de ECB, blijft de toegang van de actoren tot kredieten beperkt. In de periode 2009-2011 is de inflatie bovendien gestegen van 0,3 tot 2,7% en voor 2012 wordt ongeveer 2,4% voorspeld (NBB).

In de eerste drie kwartalen van 2001 was de gemiddelde groei van het bbp in de eurozone in globaal positief, maar nadien trad opnieuw een verslapping op en stabiliseerde de groei zich rond 0% (Eurostat). De Europese economie blijkt dus te stagneren en voor de rest van 2012 wordt geen verandering verwacht.

Op Belgisch niveau

In vergelijking met de andere Europese landen presteert de Belgische economie goed. De vorming van een regering eind 2011 en de lopende hervormingen hebben de financiële actoren blijkbaar gerustgesteld. Dit heeft zich in de loop van 2012 o.m. vertaald in een daling van de interestvoeten voor de overheidsschuld. Bovendien bedraagt de Belgische werkloosheidsgraad 7,4%, tegenover gemiddeld 11% voor de eurozone in april 2012 (NBB en Eurostat). De inflatie, daarentegen, lag in 2011 aanzienlijk hoger in België dan in de eurozone: resp. 3,5 en 2,7% (NBB). Voor 2012 in zijn geheel wordt een inflatie van 2,6% verwacht, maar in de eerste 5 maanden van 2012 beliep de gemiddelde inflatie weer zo'n 3%. De bbp-groei in 2011 bedroeg 2% in volume, tegenover gemiddeld 1,5% in de eurozone. Deze opleving zou evenwel van korte duur zijn: volgens de NBB zou het bbp in 2012 maar met ongeveer 0,6% groeien en zou de werkloosheidsgraad oplopen tot zowat 7,5%. Voor het eerste kwartaal van 2012 tekende het INR een bbp-groei van 0,5% op, tegenover 1,2% in het laatste kwartaal van 2011. In dezelfde periode is de werkloosheidsgraad stabiel gebleven (7,3%).

1.2 Internationale context van de papiersector en de grafische sector

Naast de structurele problemen waarmee de papiersector en de grafische sector al vele jaren kampen (overcapaciteit enz.), werden en worden ze nog altijd geconfronteerd met de ontwikkeling van de digitale technologieën. Sommigen zien dit fenomeen als een bedreiging, anderen als een opportuniteit, maar het heeft in elk geval het landschap voor deze sectoren hertekend en nieuwe strategische benaderingen op het vlak van de producten, de investeringen en de manier van werken noodzakelijk gemaakt.

Voor onze twee sectoren zijn de vooruitzichten nog altijd niet rooskleurig. De ondernemers zijn vrij pessimistisch over hun mogelijkheden om een activiteitsniveau te handhaven waarmee ze voldoende marges kunnen ontwikkelen om te overleven. Hun lasten stijgen en de verkochte volumes dalen constant. In dit verband benadrukken de sectoren dat de volumes die door de financiële crisis of door de concurrentie van de digitalisering verloren gingen voorgoed verloren zijn.

1.2.1 De papierindustrie

Op wereldniveau

Het jaar 2011 was op zijn minst contrastrijk. Na de vrij goede eerste jaarhelft, in de lijn van 2010, was de situatie in de tweede helft van het jaar veel minder gunstig. De papier- en kartonproductie liep terug en de verkoopvolumes bleven onder het peil van vóór de crisis. Deze vaststelling geldt voor alle producerende landen, m.u.v. Zuid-Korea en China, die beter presteerden. Sommige productiekosten (de prijzen van grondstoffen en energie) stegen en dit had een weerslag op de resultaten van de papierindustrie. Door de scherpe concurrentie ondervonden de prijzen en de marges van de papierproducenten grote druk.

Het begin van 2012 was niet anders. De papierproductie bleef achteruitgaan door de dalende vraag. Ondanks het voorzichtig economisch herstel in de groeielanden, namen de uitvoer naar die landen en hun binnenlandse vraag blijkbaar niet toe. In globo kampt de sector dus met overcapaciteit, wat de prijzen en de marges nogmaals naar beneden drukt. De onzekerheden die op de wereldeconomie blijven wegen, hebben een negatieve invloed op de al verzwakte wereldvraag. De laatste beschikbare cijfers (april 2012) brengen geen grote veranderingen aan het licht.

Op Europees niveau

Het beeld dat voor de wereld werd geschetst, geldt ook voor Europa. In 2011 werden in globo twee grote tendensen waargenomen: stijging van de exogene productiekosten (energie, vervoer, rentevoeten enz.) en daling van de verkoopprijzen (gekoppeld aan een daling van de vraag en/of een stijging van het aanbod). De meeste sectoren werden getroffen, m.u.v. de productie van sanitair papier, die een stijging liet optekenen. In de bij de CEPI aangesloten landen deden vooral het houtvrije gestreken en niet-gestreken papier (resp. -7 en -4%) alsook het verpakkingspapier (-5%) het slecht. Zowel de verkoopvolumes als de prijzen daalden. In de eerste helft van 2012 bleven de verkoopprijzen evenwel vrij stabiel, maar op korte termijn mag blijkbaar nog geen stijging worden verwacht.

Om toch vrij rendabel te blijven, hebben tal van ondernemingen gesnoeid in de productiekosten waarvoor ze over enige speelruimte beschikken (bv. endogene kosten) en zelfs herstructureringen uitgevoerd. De rentabiliteit van de ondernemingen werd in feite gedeeltelijk in stand gehouden met maatregelen die niet eindeloos kunnen worden herhaald (optimalisering van het productieproces, herstructureringen, diversificaties enz.). Het devies dat we voor de papierindustrie vaak horen is "weerstand bieden".

De toekomst van de papierindustrie wordt bemoeilijkt door de onzekerheid op de wereldmarkten. Het evenwicht tussen vraag en aanbod onderging wijzigingen door de komst van ondernemingen uit de groeilanden¹. In de komende maanden dreigt de overcapaciteit dus nog groter te worden, met een (neerwaartse) druk op de prijzen tot gevolg, en zal de sector zich wellicht aanpassen aan de marktvoorwaarden (herstructureringen, opslorpingen, specialisaties, sluitingen enz.).

De ontwikkeling van speerpunt- en nicheproducten, waarvoor weinig of geen vervangproducten bestaan, is meer dan ooit een belemmering in de steeds scherpere concurrentiestrijd. In deze moeilijke context is het mogelijk dat anti-dumping-, fiscale of andere maatregelen worden genomen om de sector te helpen, wat overigens begin 2012 het geval was in Brazilië en Rusland². Sommige industriële pleiten ook voor uitbreiding naar nieuwe markten. Volgens Euwid ontwikkelen de markten buiten Europa zich immers het snelst.

Uit een studie van Two Sides Initiative³ over de Europese papierconsumenten blijkt dat deze laatste onvoldoende op de hoogte zijn van het ecologische aspect van papier en afgeleide producten. Ze leggen ook te vaak de link tussen de ontbossing en de papierproductie. Gelet op deze vaststelling en op de permanente daling van de papiervraag is het belangrijk de consumenten nog beter te informeren⁴.

Op Belgisch niveau

Ook voor de Belgische papier- en kartonindustrie was 2011 een jaar van contrasten⁵.

Primo: sedert eind 2011 zijn de pulpprijzen fors gestegen na de duizelingwekkende aanhoudende val sinds midden 2010. Dit is goed nieuws voor de pulpproducenten (die weinig talrijk zijn in België), maar slecht nieuws voor de ondernemingen die pulp nodig hebben voor hun productie. De daling van de eurokoers tegenover de dollar heeft deze prijsstijging nog versterkt⁶.

Secundo: de ontwikkeling van de papierprijzen vertoont tegenstellingen. De prijs van oud papier stijgt weer sedert januari 2012, terwijl de prijs van de andere papiersorten is gedaald of zich heeft stabiliseerd.

Tertio: in 2011 is de pulp-, papier- en kartonproductie vrij stabiel gebleven tegenover 2010. In 2011 trok vooral het verpakkingspapier zich uit de slag, terwijl in het eerste kwartaal van 2012 het sanitair- en huishoudpapier in de lift zat (ook al hebben deze papiersorten maar een klein aandeel in de Belgische productie).

Quarto: de investeringen daalden opnieuw aanzienlijk in 2011. De daling hield al aan sedert 2009 en nam fors toe voor de pulp-, papier- en kartonproductie, wat vragen doet rijzen over de toekomstige positie ervan op de wereldmarkt, te meer omdat de handelsbalans van de papier- en kartonindustrie is verslechterd van -118 miljoen euro in 2010 tot -325 miljoen euro in 2011.

---

¹ India bv. wil zijn papierproductie verdubbelen tegen 2020 (La lettre du papier).

² Begin 2012 bevestigde Rusland (evenals Wit-Rusland en Kazachstan) de invoering van een taks van 5% op zijn invoer van gestreken papier tot het einde van het jaar. Ook Brazilië belast zijn invoer van papier, karton en pulp.

³ <http://www.twosides.info>

⁴ In Europa is België bijzonder efficiënt ter zake, m.n. dankzij de initiatieven van het Paper Chain Forum.

⁵ Voor meer details (analyse, referenties enz.) verwijzen we de lezer naar punt 2.

⁶ We herinneren eraan dat de pulpprijs wordt uitgedrukt in dollars.

Quinto: ondanks de bovengenoemde pijnpunten steeg de omzet op jaarbasis met meer dan 6% in 2011. De werkgelegenheid bleef vrij stabiel en vanaf augustus 2011 werd in globo meer een beroep gedaan op tijdelijke werkloosheid.

Conclusie: de situatie van de papier- en kartonindustrie is zeer contrastrijk en instabiel, ook al werd eind 2011 en begin 2012 toch wat stabiliteit opgetekend. De conjunctuurbarometer van de NBB brengt enig optimisme voor de komende maanden aan het licht, maar de indicatoren en activiteiten blijven vol contrasten.

1.2.2 De grafische industrie

Op Europees niveau

In vergelijking met de papier- en kartonindustrie is de situatie van de grafische industrie zorgwekkender.

Bovenop de negatieve economische conjunctuur, die op alle economische activiteiten weegt, zorgen bepaalde specifieke kenmerken van de grafische industrie ervoor dat die harder wordt getroffen. De sector hangt bv. sterk af van de reclame-investeringen van de grote bedrijven (die hun reclamebudgetten beperken als gevolg van de crisis) en van de bankkredieten, waarmee ze kunnen investeren in machines en materieel (maar de Europese banken lenen weinig).

Bij deze conjuncturele problemen komen ook structurele moeilijkheden, die voortvloeien uit de technologische veranderingen en de grafische industrie in haar geheel ertoe aanzetten hun activiteiten te herbekijken als ze niet willen dat die verdwijnen. Er waren al wijzigingen aan de gang vóór de recessie en de economische crisis heeft dat proces versneld. Aan de daling van de Europese vraag m.b.t. het drukken van kranten is evenwel geen ontkomen aan.

De combinatie van structurele en conjunctuurgebonden problemen heeft de ondernemingen doen beseffen dat ze efficiënter moeten werken. Productie- en ontwikkelingskosten werden verlaagd en er werden allerlei consolidaties uitgevoerd. Het blijkt evident dat innovatie en openstelling voor de markten van de groeilanden twee kernstrategieën voor de toekomst van de sector zijn. Dit geldt overigens ook voor de combinatie van papieren dragers en cross-media; er moet m.a.w. worden gediversifieerd.

Uit een enquête van Info Trends en Eurographic Press blijkt dat een Europese grafische industrie met twee snelheden aan het ontstaan is. Aan de ene kant vinden we de speerpuntondernemingen die zich hebben aangepast aan de markt en hebben geïnvesteerd in digitaal drukwerk. Deze ondernemingen beschikken over offsetpersen en zelfs printers van groot formaat en hebben hun activiteiten gediversifieerd om hun klanten oplossingen op maat te kunnen bieden. Aan de andere kant bevinden zich de ondernemingen die hun activiteit louter hebben toegespitst op offsetdrukwerk. Zij kampen met volume-inkrimping (verslapping van de vraag) en met prijsdalingen (scherpe concurrentie). Deze - louter prijsgebonden - concurrentie is moeilijk houdbaar, te meer omdat de groeilanden zich sterk ontwikkelen op deze markt. De enquête brengt ook aan het licht dat de elektronische kleurendruk en het groot formaat mooie dagen voor zich hebben, maar dat de offset merkwaardig genoeg nog altijd de eerste bron van inkomsten van de ondernemingen is.

Aangezien de offset dus de eerste inkomensbron blijft en de concurrentie in die tak hevig is, spreekt het voor zich dat de ondernemingen vooral bezorgd zijn over hun toekomstige inkomens. Zoals Info Trends en Eurographic Press aangeven, is de belangrijkste bedreiging voor de grafische bedrijven immers nog altijd de prijzenoorlog tussen concurrenten. Innovatie en diversificatie zijn in dat opzicht twee mogelijke oplossingen om de activiteit rendabel te houden.

Op Belgisch niveau

De Belgische grafische industrie lijdt aan dezelfde kwalen als de Europese. Toch zijn er - te midden van al het slechte nieuws - toch enkele bemoedigende resultaten⁷.

Primo: sedert de tweede helft van 2011 zitten de verkoopprijzen blijkbaar weer in de lift. Dit zou kunnen worden verklaard door een daling van de productiekosten (o.m. dankzij de verbetering van de productieprocessen en de daling van de papierprijzen). Deze opleving zou evenwel alleen gelden voor de uitgeverijen, de afwerkingssegmenten en de prepress.

Secundo: de prijsstijging leidde tot een omzetsijging (+0,4% in 2001 tgv. 2010), de eerste sedert het begin van de economische crisis; ze kwam wel alleen voor rekening van de uitgeverijen, de afwerkingssegmenten en de prepress (+10,9%). De krantendrukkerijen, daarentegen, zagen hun omzet ineensinken (-30%), hoewel van 2009 tot 2010 een stijging werd opgetekend.

Tertio: voor het eerst sedert 2005 stegen de investeringen van de grafische industrie in 2011 (+2,6%). Dit is goed nieuws in het licht van de grote technologische ontwikkelingen die deze industrie doormaakt en van de nood aan innovatie die daaruit voortvloeit.

Quarto: de Belgische uitvoer van drukwerk is van 2010 tot 2011 met 142% gestegen, wat meer dan bemoedigend is. In vergelijking daarmee bleef de uitvoer van de uitgeverijen, de afwerkingssegmenten en de prepress beperkt (+2,7%).

Quinto: de werkgelegenheid is in de tweede helft van 2011 en in de eerste helft van 2012 blijven dalen, maar wel in mindere mate dan daarvoor. Dit zou kunnen worden verklaard door de toename van de tijdelijke werkloosheid in dezelfde periode.

Sexto: het aantal faillissementen in de grafische industrie is blijven toenemen: van 73 in 2008 tot 97 in 2011. Daardoor verloren ongeveer 300 personen hun job in 2011.

Conclusie: hoewel bepaalde economische indicatoren begin 2012 zijn gestegen, kampt de grafische industrie nog met heel wat moeilijkheden. De vooruitzichten vertonen veel contrasten naargelang van de activiteiten en de economische indicatoren. Volgens de barometer van de NBB zou de situatie in de grafische industrie de komende maanden in globo stabiel blijven.

Heel wat bedrijven zijn nog altijd bezorgd over de prijsgebonden concurrentie die volgens hen door het misbruiken van de wet over de continuïteit van de ondernemingen werd veroorzaakt. Deze wet, die in het leven werd geroepen om het aantal faillissementen te beperken, beschermt sommige vennootschappen in moeilijkheden immers tijdelijk tegen hun schuldeisers om ze de kans te geven een reorganisatieplan op te stellen waarmee ze saneringen kunnen doorvoeren. Jammer genoeg maken sommige bedrijven misbruik van de wet, waardoor ze een oneerlijk concurrentievoordeel genieten. Sedert de inwerkingtreding van de wet lijden de groothandelaars in papier daardoor grote verliezen: meer dan 8 miljoen euro in 3 jaar tijd. De sector vraagt dan ook een herziening van de wet.

---

⁷ Voor meer details (analyse, referenties enz.) verwijzen we de lezer naar punt 2.

2 Gedetailleerde becijferde analyse van de conjunctuur in de papier- en de grafische sector, meer bepaald in België

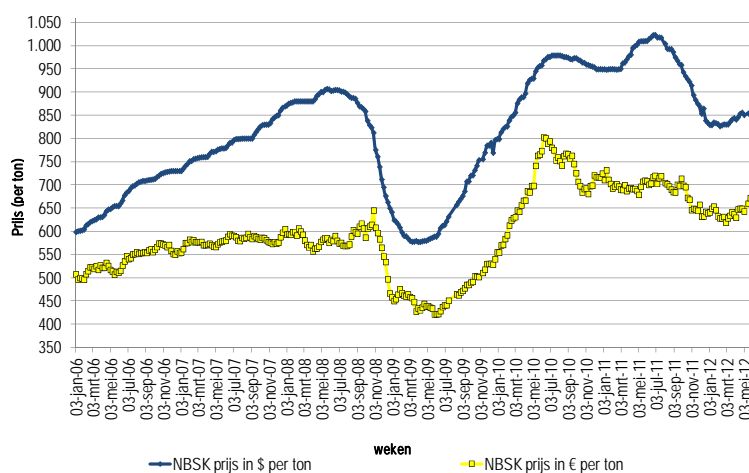
2.1 Ontwikkeling van de prijzen voor pulp en papier en van de productieprijzen

2.1.1 Pulprijzen

De pulpprijzen, die sedert juli 2011 aan het dalen waren, zijn in de eerste helft van 2012 weer gaan stijgen. Deze stijging is evenwel conjunctureel van aard en geldt niet voor alle pulpsoorten.

Nadat ze in de tweede helft van 2011 zeer sterk daalden, hebben de prijzen van gebleekte naaldhoutpulp (softwood – lange vezels – NBSK) zich begin 2012 min of meer gestabiliseerd. Van januari tot juni bleven ze schommelen rond 840 dollar per ton (minimum 826 en maximum 855 dollar). De Europese en Amerikaanse vraag blijft zwak (en daalt zelfs lichtjes) en de Chinese vraag naar Amerikaanse en Europese pulp is gedaald door m.n. de stijging van de vrachtkosten. NBSK-pulp wordt overigens steeds vaker vervangen door de goedkopere gebleekte loofhoutpulp (hardwood – korte vezels – BHKP). Het verminderde gebruik van NBSK in de textielproductie in 2012 heeft ook de prijzen gestabiliseerd.

Grafiek 2-1: NBSK-pulp

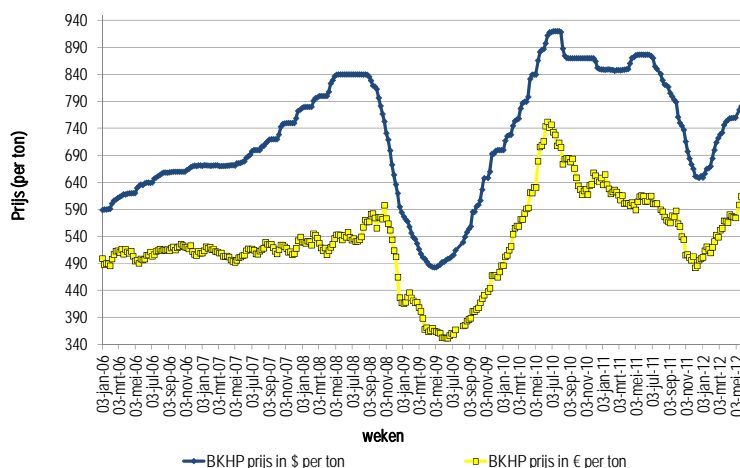

Bron: FOEX

De prijs van BHKP-pulp, daarentegen, stijgt sedert het begin van dit jaar en ligt weer op zijn peil van het derde kwartaal van 2011. Deze stijging is deels toe te schrijven aan de sterkere vraag op de Aziatische en Chinese markten en aan de seizoenspiek van de papiervraag in het begin van het jaar. We zien voorts dat de textielsector nu ook BHKP voor zijn productie gebruikt, wat de vraag naar die pulpsoort mee heeft doen toenemen⁸. Alles wijst er evenwel op dat die stijging van voorbijgaande aard zal zijn.

⁸ We herinneren eraan dat de textielsector (vooral de Chinese) bij de productie van viscose of van rayon papierpulp is begonnen te gebruiken ter vervanging van oplospulp.

Grafiek 2-2: BKHP-pulp

Bron: FOEX

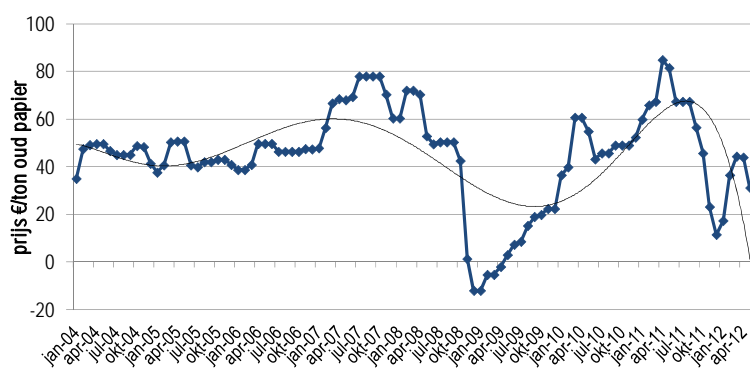
Sedert januari wordt het prijsverschil tussen beide pulpsoorten alsmaar kleiner. In juni was NBSK nog ongeveer 50 dollar duurder, tegenover 130 dollar 6 maanden voordien.

Wat de wisselkoersen betreft, heeft de euro terrein verloren tgv. de dollar. Dit verklaart waarom de prijs van NBSK is gestegen in euro's, maar is gedaald in dollars en de prijs van BHKP sterker is gestegen in euro's dan in dollars.

2.1.2 Oud papier

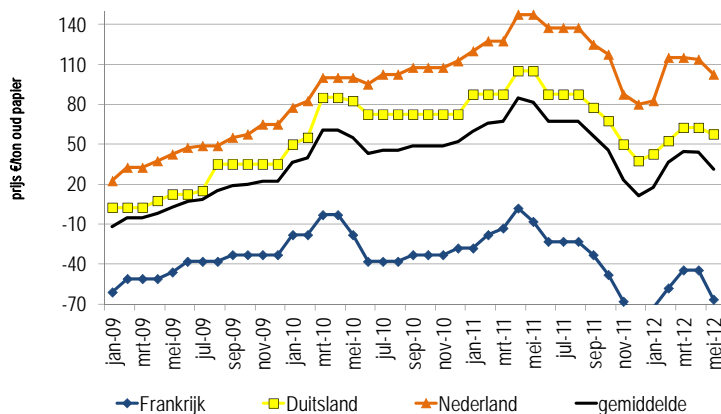
De prijs van oud papier begon midden april 2011 zeer sterk te dalen, wat werd toegeschreven aan de vertraging van de economische groei, de afnemende behoeften aan verpakkingspapier en de voorraadintering. In december 2011 bedroeg de prijs zo'n 12 euro per ton. Tegen februari 2012 waren de prijzen evenwel verdrievoudigd (± 36 euro per ton) als gevolg van de grotere uitvoer naar Azië en China. De combinatie van een stevige vraag en een stabiel aanbod duwt de prijzen de hoogte in. De prijs van oud papier bereikte uiteindelijk 44 euro per ton, maar viel in mei terug op 30 euro. Deze cijfers wijzen erop dat de markspelers worden geconfronteerd met een aanzienlijke volatiliteit. De terugval was te wijten aan het gebrek aan beschikbare containers en aan de tijdelijke verslapping van de vraag op de uitvoermarkten (FOEX). De voorraad oud papier op het Europese vasteland nam dus toe, met dalende prijzen tot gevolg. We zien dus dat de prijs van oud papier sterk afhangt van de vraag vanuit de Aziatische en de Chinese markten alsook van de kosten voor uitvoer naar die landen.

Grafiek 2-3: Ontwikkeling van de prijzen van oud papier (gemengd, franco fabriek)

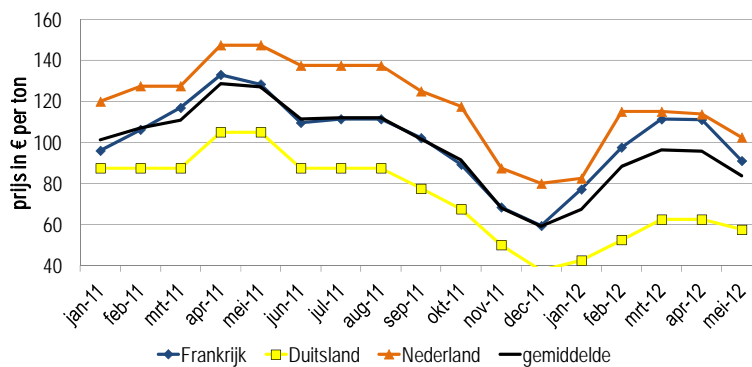
Bron: Filpap

Grafiek 2-4: Ontwikkeling van de prijzen van oud papier in de buurlanden en gemiddelde (gemengd, franco fabriek)

Bron: Filpap

Grafiek 2-5: Ontwikkeling van de prijzen van oud papier in de buurlanden en gemiddelde (gemengd, franco fabriek) – herziene formule (nieuw indexcijfer voor Frankrijk)

Bron: Filpap

De tendensen waarop in de vorige alinea werd gewezen, komen tot uitdrukking in de grafieken 2-4 en 2-5. De laatste grafiek, die herziene gegevens gebruikt⁹, geeft aan dat de prijs in de eerste helft van 2012 gemiddeld zowat 85 euro per ton bedroeg. In Duitsland vinden we steevast de laagste prijzen. Dit zou kunnen worden verklaard door een betere afvalsortering, die een impact heeft op het aanbod van oud papier en dus ook op de prijs. Deze cijfers moeten evenwel omzichtig worden geïnterpreteerd.

2.1.3 Papierprijzen

Terwijl de papierprijzen in de tweede helft van 2011 in globa een neerwaartse trend volgden¹⁰, kwam er begin 2012 een kentering en gingen de prijzen weer de hoogte in. Er blijven nochtans grote verschillen tussen de papiersorten bestaan. Sedert april dalen de prijzen weer, wat wijst op de instabiliteit van de huidige economische toestand. Voorts heeft de euro terrein verloren op de dollar, wat de Europese papierexporteurs in zekere mate heeft geholpen.

De prijs van het Europese krantenpapier is in de eerste helft van 2012 min of meer stabiel gebleven op zo'n 510 euro per ton, hetzelfde peil als eind 2011. De markt lijkt zich dus te hebben gestabiliseerd na de forse achteruitgang in 2010. Dit is deels het gevolg van de prijsdaling voor oud papier, dat een van de belangrijkste grondstoffen van krantenpapier is. De krantenverkoop in Europa loopt geleidelijk achteruit, maar wordt geschraagd door de uitvoer naar de groeilanden.

De prijzen van druk- en schrijfpapier, die hieronder zijn uitgesplitst, lieten in de eerste helft van 2012 een stabiliserende trend optekenen. Deze stabiliteit verhult evenwel een heterogene situatie in functie van de papiersorten. De voorbije maanden werden diverse structurele aanpassingen uitgevoerd om de productiekosten te drukken en de concurrentie het hoofd te bieden.

Voor Europese LWC-papiersorten (mechanisch gestreken – magazinepapier) is de totale vraag blijven dalen in de eerste helft van 2012. De stijging van de vraag in de groeilanden slaagt er immers niet in de forse terugval van de Europese vraag te compenseren. De komende maanden zou daar geen verandering in komen. Toch blijven de prijzen hoog en wordt een ton gestreken papier op dit ogenblik tegen ongeveer 700 euro verhandeld, wat hetzelfde peil is als tijdens het derde kwartaal van 2011 en ook het niveau van vóór 2007.

Het Europese gestreken houtvrij papier (CWF) kende een vergelijkbare situatie. In januari 2012 bereikte de prijs 717 euro per ton, maar de maanden nadien waren minder goed dan was gehoopt en de prijzen daalden lichtjes tot ongeveer 710 euro (FOEX), wat hoofdzakelijk toe te schrijven is aan de sterke daling van de vraag in Europa en de Verenigde Staten. Daardoor slagen de producenten er niet meer in te onderhandelen over prijsverhogingen. Aangezien het aanbod groot blijft, mogen nieuwe prijsdalingen en Europese overcapaciteit worden verwacht.

De prijs van ongestreken houtvrij papier daalt al sinds december 2011 (nadat hij in april 2011 zijn hoogste peil in de periode 2006-2011 had bereikt), bedraagt nu 860 euro per ton, maar lijkt zich te stabiliseren. In vergelijking met de mechanische gestreken papiersorten is de Europese vraag evenwel minder gedaald en is ze zelfs enkele maanden stabiel gebleven.

De prijzen van de Europese verpakkingspapiersorten zijn gedaald tot in januari 2012 (behalve de prijs van kraftliner white top, die op een stabiel hoog peil is gebleven), nadat ze sinds 2006 een historisch hoog niveau hadden bereikt. In februari stegen ze weer, maar de recentste gegevens brengen een

---

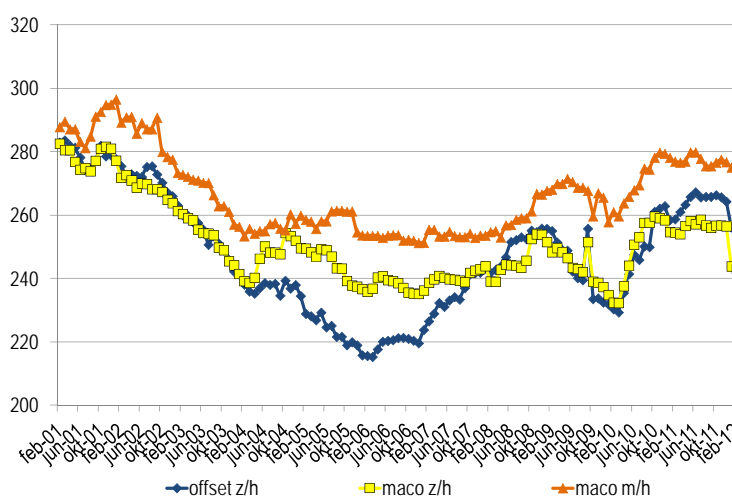
⁹ Sedert januari 2011 gebruikt Filpap een nieuwe referentie voor Frankrijk, waardoor dat land tot het gemiddelde behoort, terwijl de Franse prijzen vroeger verbazingwekkend laag bleken in vergelijking met de prijzen in de buurlanden.

¹⁰ Voor deze analyse hebben we ons gebaseerd op de prijzen die beschikbaar zijn bij de vennootschappen FOEX en RISI.

nieuwe daling vanaf april-mei aan het licht. De Europese en Amerikaanse vraag bleef in de eerste helft van 2012 vrij stabiel (voor sommige papersoorten werd zelfs een lichte stijging opgetekend), terwijl de uitvoer lichtjes verslaptte. Het Europese aanbod is begin 2012 wat gedaald, wat een prijsstijging mogelijk heeft gemaakt.

Voor de papierprijzen in België zijn de cijfers van Febelgra beschikbaar tot april 2012. In 2011 stabiliseerden alle meegedeelde prijzen van de papierkwaliteiten maco (machine coated) met hout, maco zonder hout en offsetpapier voor gewoon drukwerk zich op een hoog peil, maar begin 2012 werd een daling genoteerd. Deze was het grootst voor maco zonder hout en voor offset voor gewoon drukwerk. De daling wijst erop dat de krachtsverhoudingen op de markt in het nadeel van de producenten uitvallen en is zeer waarschijnlijk gekoppeld aan een structurele terugval van de vraag en aan een stijging van het aanbod. De verhouding tussen vraag en aanbod zal de komende maanden wellicht nog evolueren.

Grafiek 2-6: Ontwikkeling van de prijsindexcijfers voor papier

Bron: Febelgra (01-01-1973 = 100)

2.2 Conjunctuurbarometer van de Nationale Bank van België

De barometer van de NBB van mei 2012 brengt een dalende tendens voor de grafische sector en voor de hele papier- en kartonindustrie aan het licht. Voor deze laatste moet de daling evenwel worden genuanceerd, aangezien de papier- en kartonfabricage sedert de tweede helft van 2011 in de lift zit en het peil van begin 2007 nadert. In het algemeen zijn de vooruitzichten betreffende de verkoopprijzen het minst gunstig, wat wijst op enige marktspanning ten nadele van de ondernemingen. Hoewel sommige indicatoren opwaarts gericht zijn, is optimisme niet aan de orde.

Als we de conjunctuur meer in detail bekijken, merken we dat het productietempo voor de papier- en kartonfabricage in haar geheel toeneemt sinds april, maar achter deze ontwikkeling schuilen verschillende realiteiten. Voor sommige papersoorten (bv. voor papier met hout voor magazines) werd de productie zwaar getroffen door de daling van de vraag. De binnenlandse vraag bleef gedurende de hele verslagperiode in globo stabiel, terwijl de buitenlandse vraag zich in de eerste vijf maanden van 2012 stabiliseerde. De komende maanden wordt dezelfde situatie verwacht. De orderboekjes en de prijzen zouden een negatieve ontwikkeling laten optekenen. Volgens Febelgra wordt de prijzenoorlog tussen concurrenten als de grootste bedreiging voor de activiteit van de ondernemingen uit de

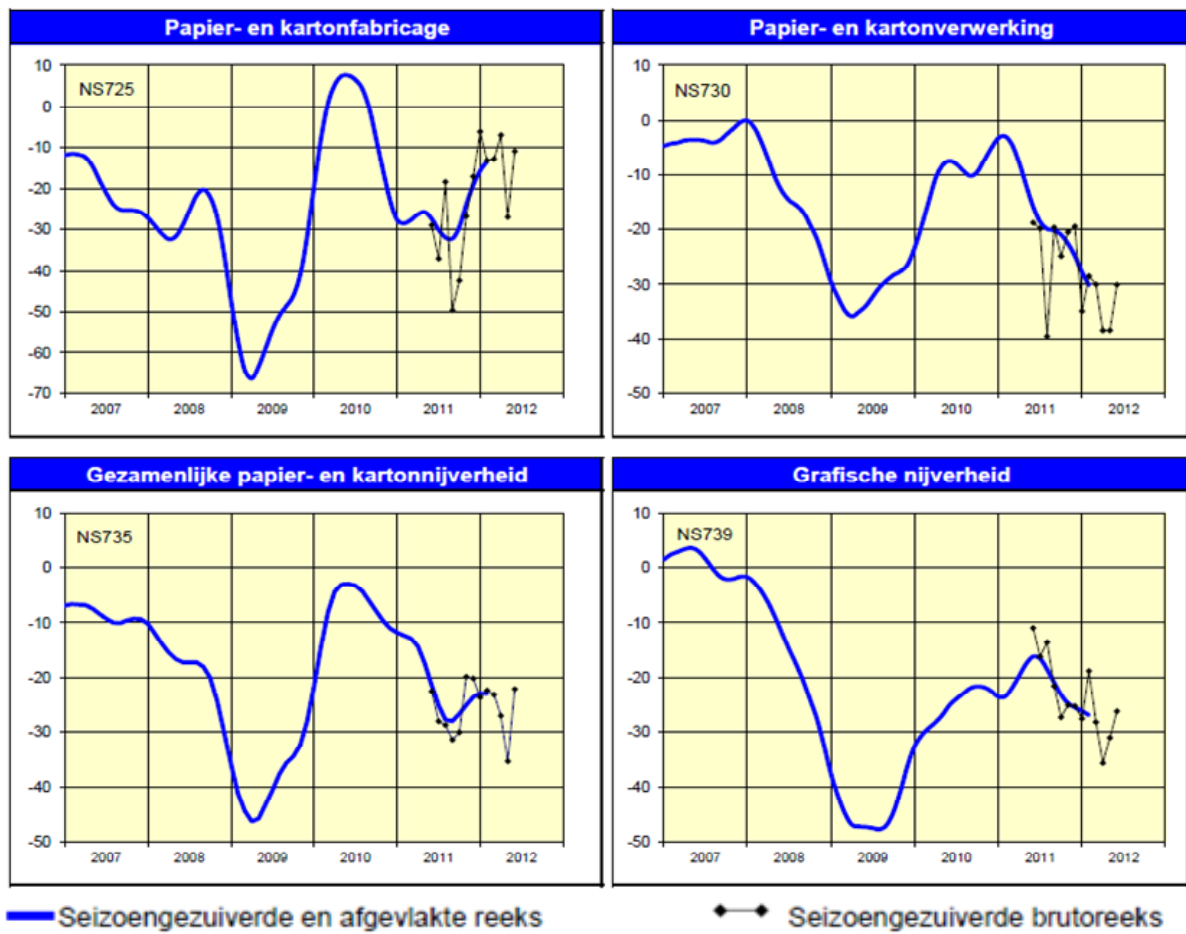
grafische industrie beschouwd. En dit geldt zonder enige twijfel ook voor de hele papier- en kartonsector. De gemiddelde verzekerde activiteitsduur is stabiel en bedraagt ongeveer 1,3 maand.

Voor de volledige papier- en kartonverwerking is de huidige conjunctuur nog pessimistischer. De voorbije drie maanden zaten de indicatoren in rode cijfers: de productie, de binnenlandse en buitenlandse vraag en de verkoopprijzen dalen sedert het tweede kwartaal van 2012. De ondernemingen verwachten wel dat de vraag lichtjes zal stijgen, maar voor de prijzen is geen beterschap in zicht. De situatie is bijzonder moeilijk voor de verwerking van golfkarton en van veredeld papier en karton. De gemiddelde verzekerde activiteitsduur is evenwel toegenomen (1,5 maand) na de achteruitgang sedert midden 2011 (1,2 tot 1,3 maand).

In de grafische industrie verbetert de conjunctuur lichtjes sedert het vierde kwartaal van 2011. Het productietempo en de binnenlandse vraag over de eerste vijf maanden van dit jaar blijken zich te herpakken. De buitenlandse vraag en de prijzen, daarentegen, volgen sedert april blijkbaar een neerwaartse trend, terwijl ze in het eerste kwartaal waren gestegen. De gemiddelde verzekerde activiteitsduur neemt toe in vergelijking met de situatie in 2011 en begin 2012 (1,5 maand). Voor het overige geraken de orderboekjes niet gevuld en er wordt geen stijging van de verkoopprijzen verwacht. De situatie ligt moeilijk voor de kettingformulieren en de vellenoffset. Ook de binnenlandse vraag voor de subsector grafische afwerking staat op een zeer laag pitje sedert de tweede helft van 2011. In het segment van de rotatieve offset heeft de gemiddelde verzekerde activiteitsduur een hoge vlucht gemaakt in mei 2012 (9,2 maanden, tgov. ongeveer 7 maanden in het begin van het jaar). Het is wel nog afwachten of dit wordt bevestigd in het volgende conjunctuurverslag.

Figuur 2-1: Conjunctuurbarometer van de Nationale Bank van België

Bron: Nationale Bank van België, mei 2012

2.3 Omzet

Naast de verkoopprijzen en de conjunctuurvooruitzichten is de omzet ook een indicator die de economische situatie van de ondernemingen samenvat. De cijfers van de btw-aangiften (die beschikbaar zijn voor 2011) zijn vrij optimistisch ter zake.

Van 2010 tot 2011 is de omzet van de papierindustrie toegenomen. Zoals bleek uit de cijfers van het vorige conjunctuurverslag was dit resultaat vooral te danken aan de eerste jaarhelft. De totale groei voor 2011 ligt iets hoger voor de fabricage (6,4%) dan voor de verwerking (6,3%).

De grafische sector, daarentegen, liet slechts een zeer kleine stijging van zijn omzet optekenen (+0,4%), maar dit was wel het eerste niet-negatieve cijfer sinds het begin van de economische crisis. De omzet van de uitgeverijen, de prepress- en de afwerkingsbedrijven steeg met meer dan 10% op jaarbasis, terwijl de krantendrukkerijen er 30% op achteruitgingen. De situatie is dus zorgwekkender in die laatste subsector en contrasteert fors met de cijfers van 2010 (+18,4%).

Tabel 2-1: Ontwikkeling van de bruto-omzet - in miljoenen euro's

Jaar	Pulp, papier en karton	Papier- en kartonartikelen	Totaal papierindustrie	Uitgeverijen	Drukkerijen en aanverw. diensten		Totaal grafische industrie	Recuperatie van papier
	21.1	21.2	21	22.1*	22.21	22.22/23/24/25	22	37.21**
2000	1.860,9	3.003,3	4.864,2	2.914,9	405,9	3.388,5	6.709,3	n.d.
2001	1.695,8	2.989,7	4.685,6	2.828,6	474,6	3.383,1	6.686,4	73,5
2002	1.901,7	3.137,3	5.039,1	2.789,4	472,2	3.309,7	6.571,3	91,8
2003	1.755,3	3.202,1	4.957,5	2.881,3	436,2	3.260,2	6.577,7	83,1
2004	1.822,0	3.321,8	5.143,8	2.875,0	435,0	3.207,3	6.517,3	89,9
2005	1.820,2	3.207,8	5.027,9	2.955,6	519,4	3.204,4	6.679,4	103,7
2006	1.893,8	3.245,4	5.139,2	3.090,3	539,6	3.184,1	6.814,0	120,3
2007	1.999,9	3.350,5	5.350,4	3.274,0	483,8	3.410,6	7.168,5	178,4
2008	2.145,0	3.477,8	5.622,8	3.527,2	302,0	3.292,8	7.122,0	n.d.
2009	1.513,5	3.129,7	4.643,2	3.350,6	281,7	2.985,4	6.617,8	n.d.
2010	1.577,1	3.345,4	4.922,4	3.203,5	333,6	2.788,4	6.378,1	n.d.
2011	1.678,0	3.556,8	5.234,8	3.217,6	233,6	3.091,9	6.402,3	n.d.
2001/2000	-8,9%	-0,5%	-3,7%	-3,0%	16,9%	-0,2%	-0,3%	n.d.
2002/2001	12,1%	4,9%	7,5%	-1,4%	-0,5%	-2,2%	-1,7%	24,8%
2003/2002	-7,7%	2,1%	-1,6%	3,3%	-7,6%	-1,5%	0,1%	-9,5%
2004/2003	3,8%	3,7%	3,8%	-0,2%	-0,3%	-1,6%	-0,9%	8,2%
2005/2004	-0,1%	-3,4%	-2,3%	2,8%	19,4%	-0,1%	2,5%	15,3%
2006/2005	4,0%	1,2%	2,2%	4,6%	3,9%	-0,6%	2,0%	16,0%
2007/2006	5,6%	3,2%	4,1%	5,9%	-10,3%	7,1%	5,2%	48,3%
2008/2007	7,3%	3,8%	5,1%	7,7%	-37,6%	-3,5%	-0,6%	n.d.
2009/2008	-29,4%	-10,0%	-17,4%	-5,0%	-6,7%	-9,3%	-7,1%	n.d.
2010/2009	4,2%	6,9%	6,0%	-4,4%	18,4%	-6,6%	-3,6%	n.d.
2011/2010	6,4%	6,3%	6,3%	0,4%	-30,0%	10,9%	0,4%	n.d.

*Min NaceBel 22.14 : Uitgeverijen van geluidsopnamen

**op basis van de non-Prodcomstatistieken (ADSEI)

Bron: CRB op basis van de maandelijkse en driemaandelijke btw-aangiften

2.4 Productie

Op basis van de vorige analyses mocht geen betekenisvolle stijging van de Belgische pulp- en papierproductie in 2011 worden verwacht. In de eerste negen maanden van het jaar steeg de pulpproductie weliswaar met 3,3%, maar over het hele jaar werd uiteindelijk een groei van slechts 1% opgetekend. Voor de papier- en kartonproductie werd resp. -0,2 en -0,7% genoteerd. Dit wijst er nogmaals op dat de sector op het einde van 2011 bijzonder slecht presteerde, zeker in vergelijking met 2010. Als we de cijfers meer in detail bekijken, constateren we dat alleen het verpakkingspapier een productiestijging kende (+5,6%). Alle andere papiersorten bleven in 2011 op hun laagste productieniveau over de periode 2006-2011.

Tabel 2-2: Pulp- en papierproductie in België (in tonnen) - volledige jaren

	2006	2007	2008	2009	2010	2011	%2007/2006	%2008/2007	%2009/2008	%2010/2009	%2011/2010
Pulp	507.029	513.425	510.596	471.433	498.388	503.352	1,3%	-0,6%	-7,7%	5,7%	1,0%
dagblad-/schrijf-/drukpapier	1.525.822	1.481.652	1.466.206	1.298.092	1.457.607	1.427.210	-2,9%	-1,0%	-11,5%	12,3%	-2,1%
waarvan houtvrij papier			474.850	452.050	467.474	441.274			-4,8%	3,4%	-5,6%
waarvan houthoudend papier (krantenpapier)			991.355	846.042	990.133	985.936			-14,7%	17,0%	-0,4%
verpakpapier en -karton	385.434	341.799	322.879	382.764	408.083	431.098	-11,3%	-5,5%	18,5%	6,6%	5,6%
huishoud./toilet papier + technisch papier	146.218	146.109	145.982	115.329	108.309	102.293	-0,1%	-0,1%	-21,0%	-6,1%	-5,6%
Totaal papier en karton	2.057.474	1.969.560	1.935.066	1.796.185	1.973.999	1.960.601	-4,3%	-1,8%	-7,2%	9,9%	-0,7%

Bron: Cobelpa

In het eerste kwartaal van 2012 herstelde de papier- en kartonproductie zich: het papier voor sanitair, huishoudelijk en technisch gebruik liet een forse stijging optekenen (+7,6%), maar ook de andere papiersorten deden het niet slecht. De pulpproductie, daarentegen, liep sterk terug (-2,4%) en lag daarmee weer op het peil van het eerste kwartaal van 2010.

Tabel 2-3: Pulp- en papierproductie in België (in tonnen) – eerste 3 maanden van het jaar

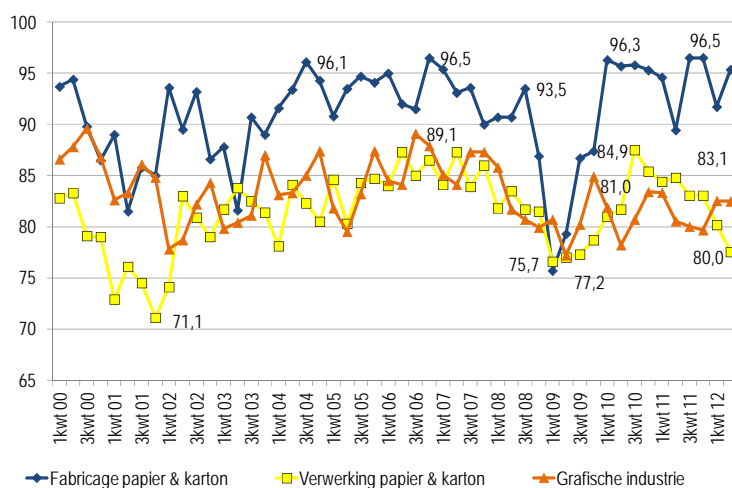
	3m 2009	3m 2010	3m 2011	3m 2012	% 3m 2011/2010	% 3m 2012/2011
Pulp	121.063	124.863	127.122	124.021	1,8%	-2,4%
dagblad-/schrijf-/drukpapier	296.929	353.340	356.687	360.654	0,9%	1,1%
verpakpapier en -karton	90.169	105.833	107.040	109.620	1,1%	2,4%
huishoud./toilet papier + technisch papier	29.686	28.164	26.127	28.112	-7,2%	7,6%
Totaal papier en karton	416.784	487.337	489.854	498.386	0,5%	1,7%

Bron: Cobelpa

Volgens de resultaten van de conjunctuurenquête van de NBB voor het eerste kwartaal van 2012 blijft de gemiddelde bezettingsgraad van de productiecapaciteit voor de fabricage van papier en karton op een hoog niveau (zowat 95%). De gemiddelde bezettingsgraad voor de papier- en kartonverwerking blijft daarentegen dalen sinds midden 2011 en heeft zijn laagste peil in de periode 2010-2012 bereikt. In het licht van de resultaten die in deze nota worden voorgesteld, verwachten we geen opleving in die subsector. Voor de grafische industrie wordt in 2012 een lichte stijging genoteerd nadat het percentage in 2011 kwartaal na kwartaal was gedaald. We mogen evenwel niet uit het oog verliezen dat dit goede resultaat het gevolg is van het traditionele herstel van de activiteit op het einde van het jaar.

Het is wel zo dat een hoge bezettingsgraad van de productiecapaciteit het gevolg kan zijn van de sluiting van productievestigingen. De cijfers moeten dus omzichtig worden geïnterpreteerd en moeten worden vergeleken met het aantal faillissementen in de sector.

Grafiek 2-7: Bezettingsgraad van de productiecapaciteit (in %)

Bron: NBB

2.5 Investerings

De investeringen zijn een indicator van de toekomstige dynamiek van een economische sector. Voor de resultaten baseren we ons op de btw-aangiften.

Ook hier is de situatie zeer heterogeen. De papierindustrie in de brede betekenis heeft in 2011 veel minder geïnvesteerd dan in 2010 (-16,8%) en liet daarmee het laagste peil sinds het jaar 2000 optekenen. Als we de zaken van dichterbij bekijken, constateren we dat die spectaculaire daling grotendeels voor rekening van de pulp-, papier- en kartonfabricage komt, waarvoor de investeringen bijna werden gehalveerd (-42,9%). De subsector papier- en kartonverwerking, daarentegen, investeerde bijna 10% meer, maar het peil ligt niettemin zeer laag.

De grafische industrie (uitgeverijen, drukkerijen en aanverwante activiteiten) presteerde beter: haar investeringen stegen met 2,6% op jaarbasis (2010-2011), wat het eerste positieve percentage was sedert 2007. Ook hier verschillen de resultaten sterk volgens de subsectoren. Na een goed jaar 2010 gingen de investeringen van de uitgeverijen in 2011 opnieuw achteruit (-15,6%). In de krantendrukkerijen, daarentegen, kenden de investeringen een krachtige opleving (+51,1%). Ondanks deze stijging blijft het totale geïnvesteerde bedrag historisch laag: 8,5 miljoen euro in 2011, tegenover bijna 30 miljoen in 2000. In de andere subsectoren (waaronder de afwerking en de prepress) werd bijna 20% meer geïnvesteerd. We wijzen er wel op dat de stijging voor de drukkerijen en de aanverwante activiteiten volgt op aanhoudende sterke dalingen sedert het begin van de crisis in 2008. De investeringen in toepassingen voor i-pads en andere gelijkaardige producten verklaren deels dit positieve resultaat.

Als gevolg van de recessie is de bezettingsgraad van de productiecapaciteit in de grafische industrie sterk gekrompen en na het aantrekken van de economie was er een zekere termijn nodig vooraleer de bedrijven weer begonnen te investeren. Het verminderde vertrouwen van de ondernemers dat de voorbije maanden werd geconstateerd, zal allicht evenmin bevorderlijk zijn voor de investeringen. We wijzen er hier voorts op dat, waar de bezettingsgraad van de productiecapaciteit het grootst is, het minst wordt geïnvesteerd en vice versa.

Sinds de crisis hebben vele bedrijven moeite om fondsen te vinden voor de investeringen die noodzakelijk zijn voor hun activiteiten, ook al liggen de rentevoeten lager dan ooit. De ondernemingen

staan voor een eeuwig dilemma: de investeringen doen die onontbeerlijk zijn om hun concurrentiepositie te handhaven of alleen fondsen injecteren in rendabele projecten, waarvoor uitrusting nodig is op maat van de nieuwste technieken, zonder reële vraag op de markt en zonder gewaarborgde investeringsreturn.

Tabel 2-4: Ontwikkeling van de bruto-investeringen op basis van de maandelijkse en driemaandelijkse btw-aangiften - in miljoenen euro's

Jaar	Pulp, papier en karton	Papier- en kartonartikele	Totaal papierindustrie	Uitgeverijen	Drukkerijen en aanverw. diensten	Totaal grafische industrie	
	21.1	21.2	21	22.1*	22.21	22.22/23/24/25	22
2000	77,7	152,3	230,0	107,5	29,6	272,7	409,8
2001	73,3	186,5	259,8	61,8	24,1	218,6	304,4
2002	312,5	129,9	442,4	44,0	18,8	173,7	236,5
2003	241,6	100,2	341,8	41,1	24,9	173,8	239,8
2004	57,8	126,5	184,3	60,4	22,8	194,7	277,9
2005	47,7	113,9	161,6	109,9	41,3	234,6	385,9
2006	36,2	105,9	142,1	62,2	8,3	240,0	310,5
2007	73,7	101,5	175,2	65,3	14,4	225,2	304,9
2008	94,6	82,9	177,5	64,1	8,7	217,8	290,7
2009	88,2	73,2	161,4	57,0	7,4	194,5	258,9
2010	73,0	73,4	146,3	81,9	5,6	135,7	233,6
2011	41,7	80,0	121,7	69,1	8,5	163,7	239,6
2001/2000	-5,7%	22,4%	12,9%	-42,6%	-18,7%	-19,8%	-25,7%
2002/2001	326,5%	-30,3%	70,3%	-28,8%	-22,0%	-20,5%	-22,3%
2003/2002	-22,7%	-22,9%	-22,7%	-6,5%	32,2%	0,1%	1,4%
2004/2003	-76,1%	26,2%	-46,1%	46,9%	-8,3%	12,0%	15,9%
2005/2004	-17,4%	-10,0%	-12,3%	81,9%	81,2%	20,5%	38,9%
2006/2005	-24,1%	-7,0%	-12,1%	-43,4%	-80,0%	2,3%	-19,5%
2007/2006	103,5%	-4,2%	23,3%	4,9%	74,2%	-6,2%	-1,8%
2008/2007	28,4%	-18,3%	1,4%	-1,8%	-39,3%	-3,3%	-4,7%
2009/2008	-6,8%	-11,8%	-9,1%	-11,1%	-15,7%	-10,7%	-10,9%
2010/2009	-17,3%	0,3%	-9,3%	43,7%	-23,6%	-30,2%	-9,8%
2011/2010	-42,9%	9,1%	-16,8%	-15,6%	51,1%	20,7%	2,6%

* Min NaceBel 22.14 : Uitgeverijen van geluidsopnamen

Bron: CRB volgens de maandelijkse en driemaandelijkse btw-aangiften

2.6 Buitenlandse handel

In het licht van de resultaten die in de vorige hoofdstukken van deze nota werden voorgesteld, blijkt de openstelling van de papiersector voor de markten van de groei landen een bevoorrechte strategie te zijn. In dit verband verdienen de navolgende cijfers van het Instituut voor de Nationale Rekeningen (INR) voor heel 2011 onze aandacht.

De uitvoer van pulp (lage productie in België) daalde in 2011 met 23%. Tijdens de crisisperiode (2007 tot 2011) ging 32% van de marktaandeelen verloren. De invoer daalde met 35%. We kunnen hieruit afleiden dat de pulp- en papierconsumptie in België in globo terugliep.

Wat papier en karton betreft, zien we dat zowel de uitvoer als de invoer steeg in 2011 (met resp. 2 en 7%). Een uitsplitsing van de gegevens volgens de Nace-nomenclatuur op vier cijfers maakt een precieze analyse mogelijk.

Voor de uitvoer kunnen drie categorieën worden gevormd op basis van de jaarresultaten. De eerste heeft betrekking op de subsectoren die in 2011 een forse groei lieten optekenen: papier en karton voor

recyclage (+85%), krantenpapier op rollen van meer dan 15 cm of op vierkante bladen (+42%) en toilet- of soortgelijk papier (+31%). De tweede categorie bevat de subsectoren waarvan de uitvoer op jaarbasis sterk daalde: ongestreken papier en karton zonder deklaag (tussen -35 en -41%); registers, comptabiliteitsboeken en andere (-21%); papier en karton op basis van cellulose (-26%). Voor alle andere subsectoren werd in 2011 een stabilisatie van de uitvoer genoteerd. Als we de vergelijking maken tussen 2007 en 2011 zijn er twee uitersten: in de subsector ongestreken kraftpapier en -karton zonder deklaag daalde de uitvoer met 31% en voor papier en karton op basis van cellulose werd een ware explosie opgetekend (+89%).

Wat de invoer betreft, kenden bijna alle activiteiten een positieve ontwikkeling in 2011. Op langere termijn (van 2007 tot 2011) daalde vooral de invoer van krantenpapier op rollen van meer dan 15 cm of op vierkante bladen (-23%).

De handelsbalans van de papierindustrie toont ons de verhouding tussen uitvoer en invoer alsook de positie van België op de papiermarkten. In 2011 daalde de uitvoer lichtjes en steeg de invoer met 3%. De handelsbalans had daardoor een tekort van 325 miljoen euro, wat bijna 174% meer was dan in 2010. Dit slechte resultaat kan wat worden verzacht met de opmerking dat het tekort minder groot was dan in 2007 (-35%) en dat het grotendeels te wijten was aan de stijging van de invoer en niet aan de daling van de uitvoer.

De btw-aangiften zijn een andere gegevensbron voor de uitvoercijfers en de categorieën verschillen van die van het INR. Deze gegevens brengen aan het licht dat vooral de krantendrukkerijen de uitvoerprestaties van de grafische industrie naar beneden haalden (-1,8% in 2011), al liep de uitvoer minder terug sedert het begin van de economische crisis (2008), wat te danken was aan het herstel van de uitvoer van de grafische activiteiten zonder de uitgeverijen en de krantendrukkerijen. Voor de papier- en kartonindustrie waren het de papier- en kartonwaren die de uitvoer in 2011 deden toenemen (+3,7%).

In de grafische industrie steeg de uitvoer meer (+8%) dan de invoer (+5%) dankzij de goede resultaten voor drukwerk (+412% in 2011); de meeste andere grafische activiteiten verloren marktaandeel. De subsectoren met de kleinste uitvoer hadden de grootste invoer. Dit lijkt erop te wijzen dat de nationale producenten in die subsectoren Belgische marktaandeel verloren. Ondanks dit alles vertoonde de handelsbalans een overschot van meer dan 130 miljoen euro, wat bijna 50% meer was dan in 2010. Op langere termijn (van 2007 tot 2011) daalde het overschot met 27%.

Tabel 2-5: Ontwikkeling van de buitenlandse handel in waarde van enkele papierproducten - in miljoenen euro's

Producten	2007 euros	2010 euros	2011 euros	2011/2010 %	2011/2007 %
Uitvoer van producten van de papierindustrie in waarde (in miljoenen euro's)					
4703 Natron- en sulfaat-houtcellulose	587,72	513,4	383,1	-25%	-35%
Totaal pulp	659,21	585,0	447,6	-23%	-32%
4707 Papier en karton voor het terugwinnen (resten en afval) (uitgez. papierwol)	-	202,6	374,5	85%	-
4801 Krantenpapier op rollen met een breedte van > 15 cm of in vierkante bladen	189,1	130,6	185,3	42%	-2%
4802 Basispapier en -karton, ongestreken en zonder deklaag, van de soort gebruikt om te worden beschreven	374,3	558,1	364,3	-35%	-3%
4804 Kraftpapier en kraftkarton, ongestreken en zonder deklaag, op rollen met een breedte van > 15 cm	223,5	252,9	153,4	-39%	-31%
4805 Papier en karton, niet gestreken en niet voorzien van een deklaag, op rollen > 15 cm breedte of in bladen	-	360,9	213,5	-41%	-
4810 Papier en karton, gestreken met kaolien of met andere anorganische stoffen ...	954,0	946,0	968,5	2%	2%
4811 Papier, karton, cellulosewatten en vliezen van cellulosevezels, gestreken, van een deklaag voorzien	340,5	321,8	321,8	0%	-5%
4818 Papier van de soort gebruikt voor toilet papier en voor dergelijk papier	639,2	513,8	674,8	31%	6%
4819 Dozen, zakken, hoezen en andere verpakkingsmiddelen van papier, karton ...; kartonnagewerk voor kantoorgebruik	566,8	525,1	510,0	-3%	-10%
4820 Registers, comptabiliteitsboeken, zakboekjes, orderboekjes, kwitantieboekjes, agenda's..., opbergmappen	62,1	75,3	59,7	-21%	-4%
4821 Etiketten van alle soorten, van papier of van karton, al dan niet bedrukt	103,9	97,4	101,6	4%	-2%
4823 Ander papier en karton, alsmede andere cellulosewatten en vliezen van cellulosevezels...	44,9	114,2	84,8	-26%	89%
Totaal papier en karton	4117,7	4306,9	4401,1	2%	-
Totaal uitvoer	4776,9	4891,9	4848,8	-1%	-
Invoer van producten van de papierindustrie in waarde (in miljoenen euro's)					
4703 Natron- en sulfaat-houtcellulose	646,6	524,2	388,6	-26%	-40%
Totaal pulp	753,2	614,9	486,5	-21%	-35%
4707 Papier en karton voor het terugwinnen (resten en afval) (uitgez. papierwol)	-	292,6	236,7	-19%	-
4801 Krantenpapier op rollen met een breedte van > 15 cm of in vierkante bladen	152,1	190,8	116,7	-39%	-23%
4802 Basispapier en -karton, ongestreken en zonder deklaag, van de soort gebruikt om te worden beschreven	671,2	354,9	584,2	65%	-13%
4804 Kraftpapier en kraftkarton, ongestreken en zonder deklaag, op rollen met een breedte van > 15 cm	291,1	170,0	264,1	55%	-9%
4805 Papier en karton, niet gestreken en niet voorzien van een deklaag, op rollen > 15 cm breedte of in bladen	326,6	231,0	392,6	70%	20%
4810 Papier en karton, gestreken met kaolien of met andere anorganische stoffen ...	954,0	1002,2	1000,7	0%	5%
4811 Papier, karton, cellulosewatten en vliezen van cellulosevezels, gestreken, van een deklaag voorzien	321,5	287,6	340,6	18%	6%
4818 Papier van de soort gebruikt voor toilet papier en voor dergelijk papier	512,1	670,6	551,9	-18%	8%
4819 Dozen, zakken, hoezen en andere verpakkingsmiddelen van papier, karton ...; kartonnagewerk voor kantoorgebruik	528,7	493,6	553,0	12%	5%
4820 Registers, comptabiliteitsboeken, zakboekjes, orderboekjes, kwitantieboekjes, agenda's..., opbergmappen	71,9	60,6	74,6	23%	4%
4821 Etiketten van alle soorten, van papier of van karton, al dan niet bedrukt	93,9	101,8	115,6	14%	23%
4823 Ander papier en karton, alsmede andere cellulosewatten en vliezen van cellulosevezels...	111,0	73,8	123,1	67%	11%
Totaal papier en karton	4556,8	4395,6	4687,3	7%	-
Totaal invoer	5310,0	5010,5	5173,8	3%	-
Handelsbalans papiersector (uitvoer-invoer)	-533,1	-118,6	-325,0	174%	-39%

Bron: Statistieken van de buitenlandse handel (communautaire concept) van het Instituut voor de Nationale Rekeningen / NBB

Tabel 2-6: Ontwikkeling van de uitvoer volgens de btw-statistiek - in miljoenen euro's

Jaar	Pulp, papier en karton	Papier- en kartonartikelen	Totaal papierindustrie	Uitgeverijen	Drukkerijen en aanverw. diensten		Totaal grafische industrie
	21.1	21.2	21	22.1*	22.21	22.22/23/24/25	22
2003	1.288,0	1.415,0	2.703,0	456,0	40,0	831,0	1.327,0
2004	1.384,0	1.451,0	2.835,0	482,0	37,0	824,0	1.343,0
2005	1.367,9	1.443,1	2.811,0	466,5	46,5	827,9	1.340,9
2006	1.383,6	1.466,1	2.849,7	499,2	53,0	852,8	1.405,0
2007	1.530,1	1.583,2	3.113,3	563,3	46,8	912,8	1.522,8
2008	1.582,8	1.799,2	3.382,0	562,1	22,6	877,9	1.462,6
2009	1.075,2	1.422,9	2.498,1	538,3	20,3	707,6	1.266,3
2010	1.113,6	1.559,0	2.672,6	410,6	15,5	584,8	1.018,7
2011	1.110,0	1.660,7	2.770,8	386,5	9,2	600,7	1.000,6
2004/2003	7,5%	2,5%	4,9%	5,7%	-7,5%	-0,8%	1,2%
2005/2004	-1,2%	-0,5%	-0,8%	-3,2%	25,6%	0,5%	-0,2%
2006/2005	1,1%	1,6%	1,4%	7,0%	14,0%	3,0%	4,8%
2007/2006	10,6%	8,0%	9,3%	12,8%	-11,7%	7,0%	8,4%
2008/2007	3,4%	13,6%	8,6%	-0,2%	-51,7%	-3,8%	-4,0%
2009/2008	-32,1%	-20,9%	-26,1%	-4,2%	-10,2%	-19,4%	-13,4%
2010/2009	3,6%	9,6%	7,0%	-23,7%	-23,7%	-17,4%	-19,6%
2011/2010	-0,3%	6,5%	3,7%	-5,9%	-40,4%	2,7%	-1,8%

* Min NaceBel 22.14 : Uitgeverijen van geluidsopnamen

Bron: CRB op basis van de maandelijkse en driemaandelijkse btw-aangiften

Tabel 2-7: Ontwikkeling van de buitenlandse handel in waarde van enkele grafische producten – in miljoenen euro's

Producten	2007 euro	2010 euro	2011 euros	2011/2010 %	2011/2007 %
Uitvoer van de grafische Industrie in waarde (in miljoenen euro's)					
4901 Boeken, brochures en dergelijk drukwerk, ook in losse vellen (met uitz. van reclame)	343,37	401,24	256,22	-36%	-25%
4902 Kranten en tijdschriften, ook geïllustreerd of met reclame	205,09	259,75	249,76	-4%	22%
4911 Ander drukwerk, prenten, gravures en foto's n.e.g.	524,99	242,29	586,02	142%	12%
Totaal grafische sector, uitgeverijen, drukwerk	1161,94	1062,71	1152,55	8%	-1%
Invoer van de grafische Industrie in waarde (in miljoenen euro's)					
4901 Boeken, brochures en dergelijk drukwerk, ook in losse vellen (met uitz. van reclame)	428,61	260,11	407,82	57%	-5%
4902 Kranten en tijdschriften, ook geïllustreerd of met reclame	277,93	232,80	254,39	9%	-8%
4911 Ander drukwerk, prenten, gravures en foto's n.e.g.	203,58	505,26	286,77	-43%	41%
Totaal grafische sector, uitgeverijen, drukwerk	978,41	972,62	1019,44	5%	4%
handelsbalans (uitvoer-invoer)	183,53	90,09	133,11	48%	-27%

Bron: Statistieken van de buitenlandse handel (communautair concept) van het Instituut voor de Nationale rekeningen / NBB

2.7 Werkgelegenheid

De gegevens over de werkgelegenheid komen van de RSZ. Deze nota bevat twee complementaire benaderingen: de werkgelegenheid op basis van de bedrijfstak en volgens het paritair comité.

Volgens de eerste benadering worden kwartaalgegevens verstrekt (deze zijn beschikbaar voor heel 2011), wat het mogelijk maakt de analyse van de werkgelegenheid te verfijnen. In de papierindustrie lag de werkgelegenheid (arbeiders en bedienden) op haar laagste peil (in de periode 2008-2011) in het laatste kwartaal van 2011, maar in de loop van het jaar bleef de daling beperkt. De werkgelegenheid sloot vrij goed aan bij de economische activiteit van de sector: een veelbelovende eerste jaarhelft en een minder goede tweede helft. De werkgelegenheid daalde alleen voor de arbeiders in de papier- en kartonverwerking. Het aantal arbeidsplaatsen in de papier- en kartonfabricage stabiliseerde zich, wat contrasteerde met de gestage daling sinds het eerste kwartaal van 2008. In de grafische industrie bleef de werkgelegenheid in 2011 dalen, maar wel in een minder snel tempo. Dit lijkt erop te wijzen dat de arbeidsmarkt in de grafische industrie tijdelijk in evenwicht was. Alle grafische activiteiten kenden een vrij homogene inkrimping van het aantal arbeidsplaatsen; alleen de afwerking liet een stabilisatie optekenen.

Tabel 2-8: Uitsplitsing van de werknemers naar sector, statuut en bedrijfstak

		1 kw 2010	2 kw 2010	3 kw 2010	4 kw 2010	1 kw 2011	2 kw 2011	3 kw 2011	4 kw 2011	
17.12	Vervaardiging van papier en karton	arbeiders	2.409	2.408	2.397	2.376	2.374	2.382	2.384	2.382
		bedienden	1.020	1.024	1.025	1.023	1.036	1.022	1.032	1.036
		totaal	3.429	3.432	3.422	3.399	3.410	2.382	2.384	2.382
17.2	Vervaardiging van artikelen van papier of karton	arbeiders	6.945	6.983	6.907	6.867	6.813	6.884	6.816	6.748
		bedienden	2.376	2.389	2.355	2.396	2.422	2.433	2.424	2.438
		totaal	9.321	9.372	9.262	9.263	9.235	9.317	9.240	9.186
17	Totaal papierindustrie	arbeiders	9.354	9.391	9.304	9.243	9.187	9.266	9.200	9.130
		bedienden	3.396	3.413	3.380	3.419	3.458	3.456	3.457	3.475
		totaal	12.750	12.804	12.684	12.662	12.645	11.699	11.624	12.605
58	Uitgeverijen	arbeiders	796	781	536	529	514	511	430	458
		bedienden	9.667	9.637	9.582	9.515	9.505	9.518	9.503	9.482
		totaal	10.463	10.418	10.118	10.044	10.019	10.029	9.933	9.940
18.11	Krantendrukkerijen	arbeiders	662	664	894	881	873	875	871	861
		bedienden	481	470	488	491	487	487	493	484
		totaal	1.143	1.134	1.382	1.372	1.360	1.362	1.364	1.345
18.12	Overige drukkerijen	arbeiders	7.389	7.276	7.203	7.138	7.019	6.912	6.962	6.953
		bedienden	3.644	3.599	3.560	3.568	3.698	3.655	3.704	3.687
		totaal	11.033	10.875	10.763	10.706	10.717	10.567	10.666	10.640
18.13	Prepress	arbeiders	754	748	738	728	708	707	692	687
		bedienden	1.321	1.296	1.292	1.275	1.290	1.293	1.270	1.261
		totaal	2.075	2.044	2.030	2.003	1.998	2.000	1.962	1.948
18.14	Eindbewerking	arbeiders	602	593	593	594	576	600	590	577
		bedienden	95	97	93	92	92	91	95	92
		totaal	697	690	686	686	669	691	685	669
18.12 / 18.13/ 18.14	Overige drukkerijen, prepress- en premediadiensten, binderijen en aanverwante diensten	arbeiders	8.745	8.617	8.534	8.460	8.303	8.219	8.244	8.217
		bedienden	5.060	4.992	4.945	4.935	5.080	5.039	5.069	5.040
		totaal	13.805	13.609	13.479	13.395	13.384	13.258	13.313	13.257
18	Totaal grafische industrie	arbeiders	10.203	10.062	9.964	9.870	9.690	9.605	9.545	9.536
		bedienden	15.208	15.099	15.015	14.941	15.072	15.044	15.065	15.006
		totaal	25.411	25.161	24.979	24.811	24.762	24.649	24.610	24.542

Bron: RSZ

Als we de benadering volgens paritair comité hanteren, blijkt uit de laatste beschikbare gegevens (4de kwartaal 2011) nagenoeg dezelfde tendens als op basis van de eerste benadering. Er zijn twee uitzonderingen: voor het PC 129 (pulp-, papier- en kartonproductie) wijzen de cijfers op een lichte

stijging van de werkgelegenheid in 2011 en voor het PC 221 (bedienden van de papierindustrie) op een relatieve stabiliteit.

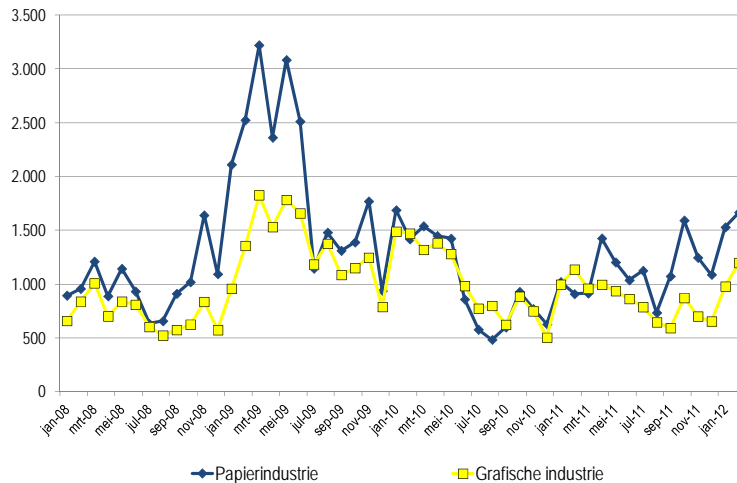
De relatieve stabiliteit in de papiersector in zijn geheel kan te maken hebben met een toename van de tijdelijke werkloosheid. Of dit zo is, kan worden afgeleid uit de cijfers van de RVA voor 2011. Daaruit blijkt dat het aantal tijdelijke werklozen is toegenomen vanaf augustus, nadat het in het begin van het jaar was gedaald. Deze toename was vooral merkbaar in de papier- en kartonindustrie, waar in oktober het hoogste peil werd opgetekend (vergelijkbaar met het peil in de tweede helft van 2009). In november werd weer minder een beroep op tijdelijke werkloosheid gedaan, maar vanaf januari 2012 is er een nieuwe stijging merkbaar. Deze schommelingen rond het jaareinde waren deels toe te schrijven aan de gebruikelijke seizoensfactor.

Tabel 2-9: Ontwikkeling van het aantal werknemers naar paritair comité, statuut en geslacht

PC		1 kw 2010	2 kw 2010	3 kw 2010	4 kw 2010	1 kw 2011	2 kw 2011	3 kw 2011	4 kw 2011	
221	PC voor de bedienden uit de papiernijverheid	bedienden	830	825	824	826	845	840	844	849
		vr. bediende	267	269	266	263	267	259	260	259
		totaal	1.097	1.094	1.090	1.089	1.112	1.099	1.104	1.108
129	PC voor de voortbrenging van papierpap, papier en karton	arbeiders	2.659	2.653	2.632	2.607	2.573	2.591	2.590	2.600
		arbeidsters	86	84	79	80	80	77	77	77
		totaal	2.745	2.737	2.711	2.687	2.653	2.668	2.667	2.677
136	PC voor de papier- en kartonbewerking	arbeiders	5.348	5.397	5.341	5.334	5.323	5.326	5.271	5.182
		arbeidsters	1.386	1.379	1.386	1.358	1.316	1.305	1.296	1.266
		totaal	6.734	6.776	6.727	6.692	6.639	6.631	6.567	6.448
222	PC voor de bedienden van de papier- en kartonbewerking	bedienden	1.481	1.484	1.464	1.452	1.459	1.453	1.424	1.435
		vr. bediende	1.058	1.079	1.059	1.065	1.070	1.068	1.034	1.045
		totaal	2.539	2.563	2.523	2.517	2.529	2.521	2.458	2.480
142. 03	PsubC voor de terugwinning van papier	arbeiders	413	427	427	431	446	440	429	
		arbeidsters	29	29	29	27	28	28	27	
		totaal	442	456	456	485	474	468	456	
130	PC voor het drukkerij-, grafische kunst- en dagbladbedrijf	arbeiders	8.246	8.101	8.015	7.958	7.829	7.756	7.702	7.693
		arbeidsters	2.423	2.361	2.344	2.329	2.314	2.299	2.289	2.253
		totaal	10.669	10.462	10.359	10.287	10.143	10.055	9.991	9.946

Bron: RSZ

Grafiek 2-8: Maandelijkse ontwikkeling van het aantal tijdelijke werklozen

Bron: RVA

Een andere mogelijke verklaring voor de vrij beperkte daling van de werkgelegenheid is het aantal sluitingen van ondernemingen. Volgens de cijfers van de fod Economie hadden de meeste faillissementen in 2011 plaats in de grafische industrie, meer bepaald in de subsector drukkerijen, wat geen verrassing is. In de papier- en kartonindustrie sloten drie ondernemingen hun deuren (verlies van 46 banen). Het banenverlies is dus wel degelijk te wijten aan sluitingen in beide industrieën, maar ook aan "aanpassingen" in de grafische sector. Een deel van de ondernemingen op de markt doet een beroep op tijdelijke werkloosheid om het faillissement te vermijden en/of om de productiekosten tijdelijk te drukken. Het instrument van de tijdelijke werkloosheid heeft in 2011 vooral in de papier- en kartonindustrie het banenverlies beperkt.

Over een langere periode (2008-2011) daalde het aantal faillissementen gestaag in de papier- en kartonindustrie (van 10 tot 3), terwijl het bleef stijgen in de grafische industrie (van 73 tot 97). Dit lijkt erop te wijzen dat de eerste industrie het veel beter doet en dat ook de toekomstperspectieven daar veelbelovender zijn. Toch is er geen beterschap merkbaar: tijdens de eerste vijf maanden van 2012 gingen al 5 papier- en kartonbedrijven en 39 grafische ondernemingen failliet. In de papier- en kartonindustrie vielen de faillissementen in de eerste twee maanden, terwijl ze in de grafische sector over vijf maanden waren gespreid.

Tabel 2-10: Aantal faillissementen in de papier- en de grafische sector in 2011

Nace-code	Volledig Jaar 2011 Sector of subsector	Aantal faillissementen	Totaal banenverlies	Verlies voltijdse banen	Verlies deeltijdse banen	Banenverlies loontrekkende werkgevers
1700	Totaal papierindustrie - 2011	3	46	45	1	0
1710	Vervaardiging van papierpulp, papier en karton	1	1	1	0	0
1712	Vervaardiging van papier en karton	1	1	1	0	0
1720	Vervaardiging van artikelen van papier of karton	2	45	44	1	0
1721	Vervaardiging van gegolfd papier en golfkarton en van verpakkingsmateriaal van papier en karton	2	45	44	1	0
1722	Vervaardiging van huishoudelijke en sanitaire papierwaren	0	0	0	0	0
1723	Vervaardiging van kantoorbenodigdheden van papier	0	0	0	0	0
1729	Vervaardiging van andere artikelen van papier of karton	0	0	0	0	0
1800	Totaal drukkerijen en reproductie van opgenomen media - 2011	67	135	99	21	15
1810	Drukkerijen en aanverwante diensten	67	135	99	21	15
1811	Krantendrukkerijen	4	2	0	1	1
1812	Overige drukkerijen (groot drukwerk)	34	108	85	16	7
1813	Prepress- en premediadiensten	26	21	11	3	7
1814	Binderijen en aanverwante diensten	3	4	3	1	0
5800	Totaal uitgeverijen - 2011	30	64	43	14	7
5810	Uitgeverijen van boeken en tijdschriften; overige uitgeverijen	26	59	38	14	7
5811	Uitgeverijen van boeken	12	42	26	11	5
5812	Uitgeverijen van adresboeken en mailinglijsten	1	2	2	0	0
5813	Uitgeverijen van kranten	2	4	1	1	2
5814	Uitgeverijen van tijdschriften	8	8	6	2	0
5819	Overige uitgeverijen	3	3	3	0	0
Totaal		100	245	187	36	22

Bron: Fod economie, KMO, Middenstand en Energie

Tabel 2-11: Aantal faillissementen in de papier- en de grafische sector (eerste 5 maanden 2012)

Nace-code	Eerste 5 maanden van 2012 Sector of subsector	Aantal faillissementen	Totaal banenverlies	Verlies voltijdse banen	Verlies deeltijdse banen	Banenverlies loontrekkende werkgevers
1700	Totaal papierindustrie - 5 m 2012	5	81	76	5	0
1710	Vervaardiging van papierpulp, papier en karton	1	17	17	0	0
1712	Vervaardiging van papier en karton	1	17	17	0	0
1720	Vervaardiging van artikelen van papier of karton	4	64	59	5	0
1721	Vervaardiging van gegolfd papier en golfkarton en van verpakkingsmateriaal van papier en karton	0	0	0	0	0
1800	Totaal drukkerijen, reproductie van opgenomen media - 5 m 2012	27	414	350	62	2
1810	Drukkerijen en aanverwante diensten	27	414	350	62	2
1811	Krantendrukkerijen	2	2	0	1	1
1812	Overige drukkerijen (groot drukwerk)	14	342	287	54	1
1813	Prepress- en premediadiensten	7	7	7	0	0
1814	Binderijen en aanverwante diensten	4	63	56	7	0
5800	Totaal uitgeverijen - 5 m 2012	12	51	46	4	1
5810	Uitgeverijen van boeken en tijdschriften; overige uitgeverijen	9	50	45	4	1
5811	Uitgeverijen van boeken	5	27	25	2	0
5812	Uitgeverijen van adresboeken en mailinglijsten	1	0	0	0	0
5813	Uitgeverijen van kranten	2	22	20	2	0
5814	Uitgeverijen van tijdschriften	0	0	0	0	0
5819	Overige uitgeverijen	1	1	0	0	1
Totaal		44	546	472	71	3

Bron: Fod economie, KMO, Middenstand en Energie

3 Bibliografie

CEPI, Delivery Statistics, 4th Quarter 2011

CEPI, Monthly Statistics Report, April 2012

CEPI, Production Statistics, 4th Quarter 2011

CEPIPRINT, Monthly Statistics on the European Mechanical Papers Industry, http://www.cepiprint.com/en/home_21.php

CIM (Centrum voor Informatie over de Media), statistieken, <http://www.cim.be>

COBELPA, Monthly Statistical data

EUROPEAN RECOVERED PAPER COUNCIL (ERPC), <http://www.paperrecovery.org>

EUWID, Europees tijdschrift voor pulp en papier en <http://www.euwid-paper.com/>

FEBELGRA, magazine Factua

FILPAP, prijsgegevens

FOEX, Fins privébedrijf dat de prijsindexen van Europese pulp en Europees papier en kringlooppapier registreert, <http://www.foex.fi/>

GRAFISCH NIEUWS, maandblad

KIOSK, vakinformatie voor de dagblad- en tabakshandel, <http://www.retail-kiosk.be>

LETTRE (LA) DU PAPIER, tweemaandelijks Franse informatiebrief over de papierindustrie

NATIONALE BANK VAN BELGIE, Conjunctuurbarometer

NATIONALE BANK VAN BELGIE, Maandelijks en driemaandelijks conjunctuurenquêtes

PERIODIEK (DE), Nieuwsbrief van de Unie van de Uitgevers van de Periodieke Pers

RECYCLAGE-RÉCUPÉRATION, Economisch en technisch weekblad van de recuperatie- en recyclagesector

REVUE DU PAPIER-CARTON, Frans tijdschrift van de papier- en kartonindustrie

RISI, papier- en pulpprijzen (PPI Europe), <http://www.risiinfo.com>

UTIPULP, Statistieken, www.utipulp.org